

культуру країни, мова якої вивчається, спонукають інтерес до вивчення іноземної мови. Якщо самостійна робота буде вестися систематично, вона, без сумніву, сприятиме міцному засвоєнню іноземної мови в єдності з розвитком прийомів навчальної роботи.

1. Демченко О. Дидактична система організації самостійної роботи студентів. *Рідна школа*. 2006. №5. С. 68–70.

2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. К.: Академ-видав, 2004. 351 с.

3. Олійник Л. Й. Інноваційні технології викладання іноземних мов. URL: http://www.rusnauka.com/Page_ru.htm.

4. Полат Е. С. «Интернет на уроках иностранного языка». *Иностранные языки в школе*. 2001. №2. С. 58-62.

Богдана Юськів,

старший викладач кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
(Львівський державний університет
внутрішніх справ),

Ірина Сковронська,

завідувач кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНОЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЮРИСТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Анотація. Стаття розглядає питання англomовної міжкультурної комунікації майбутніх юристів. Сучасні тенденції навчання іноземної мови вимагають розвиток у студентів письмових мовленнєвих вмінь, які розглядаються у їх природному професійному контексті. Ринковий попит на такі вміння допомагає розвивати у студентів мовну, прагматичну та міжкультурну компетенції, а також досягти широкого розуміння важливих і рінопланових міжнародних соціокультурних проблем, для того щоб діяти належним чином у культурному різномайтті професійних ситуацій.

Офіційне включення національно-культурного компонента в зміст навчання вимагає перегляду старого статусу викладача іноземної мови: він повинен бути знавцем не тільки іншомовної культури (політичної, культурної, художньої, мовної та ін.), але й своєї національної культури, оскільки процес засвоєння іноземної мови і подальше застосування

справедливо програмується як міжкультурна комунікація, як діалог культур, що передбачає визначення різних термінів і понять країнознавчого характеру, зокрема змісту одиниці країнознавчої інформації і критеріїв її добору, перебування способів і прийомів презентації країнознавчого матеріалу, його закріплення і застосування комплексу автентичних матеріалів методів роботи з ними.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, професійне мовлення, мовне становище, мовленнєві вміння.

Abstract. *The article considers the issue of English-language intercultural communication of future lawyers. Modern trends in foreign language teaching require the development of students' written speech skills, which are considered in their natural professional context. The market demand for such skills helps to develop students' linguistic, pragmatic and intercultural competences, as well as to gain a broad understanding of important and planned international socio-cultural issues in order to act properly in the cultural diversity of professional situations.*

Formal inclusion of national-cultural components in the content of education requires a revision of the old status of a foreign language teacher: he must be a connoisseur not only of foreign culture (political, cultural, artistic, linguistic, etc.) but also of his national culture since the process of mastering a foreign language and its further usage is programmed as intercultural communication, as a dialogue of cultures, involving the definition of various terms and concepts of local nature, including the content of a unit of local information and criteria for its selection, finding ways and methods of presentation of local material, its consolidation and application of a complex of authentic materials and methods to be used.

Keywords: *intercultural communication, professional speech, language storage, speech skills.*

Одним із пріоритетних завдань основ навчання іноземних мов визнається формування у студентів міжкультурної комунікації, що передбачає наявність знань про національно-культурні особливості країни, мова якої вивчається, про норми мовленнєвої та немовленнєвої поведінки її носіїв і вміння будувати свою поведінку відповідно до цих особливостей і норм.

Вивчення проблеми міжкультурної комунікації привертає увагу вчених – лінгвістів, психологів, педагогів. Питання про країнознавчий, лінгвокраїнознавчий та соціокультурний аспекти навчання іноземних мов, про зміст комунікативної компетенції знайшло теретичне й методичне обґрунтування в працях учених Н. Ф. Бориско, В. О. Каніболоцької Є. М. Верещагіна, Л. П. Голованчук, Л. М. Смолякової, О. Б. Тарнопольського та ін.

Метою статті є визначення деяких лексичних та граматичних особливостей англомовного юридичного дискурсу з метою

вироблення методики навчання професійної спрямованої мовної міжкультурної компетенції майбутніх юристів.

Зв'язок культури з мовою найяскравіше виявляється на тому рівні мови, який безпосередньо пов'язаний із предметами і явищами навколишньої дійсності, – лексикою. Лексична система зумовлена переважно явищами матеріального світу, соціальними факторами. Насамперед у лексиці відбиваються фрагменти соціального досвіду, зумовленого основною діяльністю етносу.

Основна функція мови – бути засобом спілкування між людьми. Настільки ж істотне призначення мови – бути засобом пізнання мови. Іншими словами, мова бере участь не тільки в передачі думки про щось уже пізнане (іншою людиною), але й у формування самої думки (для самого себе). Офіційне включення національно-культурного компонентів в зміст навчання вимагає перегляду старого статусу викладача іноземної мови: він повинен бути знавцем не тільки іншомовної культури (політичної, культурної, художньої, мовної та ін.) але й своєї національної культури, оскільки процес засвоєння іноземної мови і подальше застосування справедливо програмується як міжкультурна комунікація, як діалог культур, що передбачає визначення різних термінів і понять країнознавчого характеру, зокрема змісту одиниці країнознавчої інформації і критеріїв її добору, перебування способів і прийомів презентації країнознавчого матеріалу, його закріплення і застосування комплексу автентичних матеріалів і методи роботи з ними.

Роль іноземної мови не вичерпується тим, що вона розцінюється в наш час як одна із пріоритетних дисциплін. Вона сприяє розширенню не тільки філологічного, але й загального кругозору, при вивченні іноземної мови студенти опановують новими засобами спілкування для безпосереднього доступу до цінностей світової культури. У зв'язку з цим можна говорити про процес акультурації особистості при вивченні іноземних мов, тобто засвоєння людиною, яка виросла в одній національній культурі, істотних факторів, норм і цінностей іншою національною культурою [1, с. 356].

Міжкультурна комунікація – це адекватне взаєморозуміння двох учасників комунікативного акту, що належить до різних національних культур, Три основні сфери міжкультурної комунікативної компетенції – когнітивна, прагматична і мотиваційна – є однаково важливими й істотними у вивченні іноземних мов. На думку М. В. Ляховицького, основним засобом навчання іноземній мові є мовне середовище, а інший арсенал знарядь навчання – від карток до комп'ютера є допоміжним, покликати створити більш-

менш яскраво виражене штучне залучення студентів до природного мовного середовища. Під час досліджень проблем міжкультурного спілкування вчені вважають, що при вступі в комунікацію носіїв різних культур є поява певних проблем, пов'язаних з причетністю до різних культур. проблемами такого характеру можуть бути труднощі порозуміння, непорозуміння, створення окремих випадків, а в подальшому перебігу – спілкування відмежування, скривдженість, психічна ізоляція. Міжкультурна комунікація є такою комунікацією людей, при якій способи комунікації або функції мовних подій є ідентичними, але існують відмінності в їх реалізації та інтерпретації в певних ситуаціях [2, с. 49]. Для того, щоб готувати співвітчизників до іншомовного професійного мовлення, допомогти їм побачити свою картину світу, водночас усвідомити себе невід'ємною частиною міжкультурної взаємодії, потрібно змінювати підходи до викладання іноземної мови. переходити від теоретичних знань до практичних тренінгів, курсів, тощо.

Беручи до уваги професійні потреби студентів у ВНЗ України та вимоги ринку праці, програма з англійської мови професійного спілкування визнає, що рівень володіння іноземною мовою B2 та C1 забезпечує їх незалежну комунікативну компетенцію, для того щоб вони могли ефективно функціонувати в майбутньому професійному середовищі. В умовах постійного зростання професійної мобільності та співпраці відкриваються можливості для українських фахівців приєднатися до європейського простору професійної діяльності юристів у якості рівноправних партнерів.

Сучасні тенденції навчання іноземної мови вимагають розвиток у студентів письмових мовленнєвих вмінь, які розглядаються у їх природному професійному контексті. Ринковий попит на такі вміння допомагає розвивати у студентів мовну, прагматичну та міжкультурну компетенції, а також досягти широкого розуміння важливих і рішучих міжнародних соціокультурних проблем, для того щоб діяти належним чином у культурному різноманітті професійних ситуацій.

Професійна діяльність майбутніх юристів вимагає певних мовленнєвих вмінь, які базуються на використанні вузькоспеціалізованої лексики з тим, щоб бути здатним готувати ділову та професійну кореспонденцію, резюме, протоколи, постанови та ін., писати зрозумілі, деталізовані тексти різного спрямування, пов'язані з особистою та професійною сферами, користуватися базовими засобами зв'язку для поєднання висловлювань у чіткий, логічно об'єднаний дискурс. Щодо мовних навичок та вмінь, якими

повинні вміти володіти юристи для успішної професійно спрямованої письмової англомовної комунікації, то тут необхідні знання великого об'єму юридичної термінології, словникового запасу, граматичних структур та правил англійського синтаксису та широкого діапазону мовних форм, необхідних для продукування різноманітних текстів професійного спрямування.

Крім цього, соціокультурна та прагматична компетенції, які вкрай важливі для професійно спрямованої письмової комунікативної компетенції майбутніх юристів передбачає: застосування міжкультурного розуміння у процесі безпосереднього письмового спілкування в професійному середовищі; розуміння різних корпоративних культур в конкретних професійних контекстах і те, яким чином вони співвідносяться одна з одною.

Письмове мовлення юристів характеризується низкою особливостей лексичного та граматичного характеру. Так, до загальних лексичних характеристик англомовних юридичних текстів відносяться *терміни латинського походження*: *ad hoc* – для цього випадку; *ad legem* – за законом; *contra legem* – проти закону; *et cetera* – і так далі; *ipso jure* – в силу самого закону; *Corpus Iuris Civilis* (CJC) – звід цивільного права (назва кодексу Юстиніана); *corpus delicti* – склад злочину; *id est* (i.e.) – тобто, *affidavit* – *witnessed* (письмове свідчення під присягою); *запозичення з французької*: *appeal* - оскарження рішення; *plaintiff* – позивач; *tort* – делікт, цивільне провипорухування; *verdict* – вирок; *lien* – заклад, право накладання арешту на боржника; *petit jury* – присяжні; *estate* – нерухомість; *lease* – аренда; *chattel* – рухоме майно; *сталі вирази*: *with no strings attached* – без зобов'язань; *take the law into one's own hands* – самоуправствувати; *lodge a complaint* – подавати скаргу; *legal age* – повноліття; *invasion of privacy* – втручання в особисте життя; *due process* – норми здійснення правосуддя; *burden of proof* – обов'язок доказування; *beyond reasonable doubt* – переконливо, доказово; *аббревіатури*: *I.L.M.* (International Legal Materials), *A.L.R.* (American Law Reports); *CL* (Common Law); *Am Jur.* (American Jurisprudence); *B.A.P.* (Bankruptcy Appellate Panel), *COA* (Court of Appeal), *ICJ* (International Court of Justice); *застарілі слова*: *hereinafter* (надалі), *hereby* (цим самим), *thereby* (in that way/ by that – тим самим, таким чином), *abovesaid* (як було вже сказано) *thereupon* (слідом за цим), *hereunder* (нижче). Приклади добре ілюструють функціонування вищезгаданих граматичних одиниць: *The ICJ has dealt with relatively few cases in its history. It is composed of fifteen elected judges. Ad hoc judges may also sit in court for contentious cases; The woman forgot to*

include information in the affidavit. In the 16th century, a commission appointed by the Emperor Justinian collected and consolidated all the sources of law, including the opinions of the great legal scholars during previous centuries. The result was the Corpus Juris Civilis (CJC), also called the Justinian code, a comprehensive code with the accumulated wisdom and experience of many generations of Roman jurists.

Оскільки в іноземних документах часто присутні одиниці французької, латинської та староанглійської лексики, юридичний перекладач має розумітися на цій сфері. Актам властива лексична надмірність і багатослівність. Доволі часто в юридичній мові використовуються займенникові прислівники (*hereinafter* – надалі, *whereas* – у той час як, *thereof* – цього, *hereto* – до цього), значна кількість заперечень і безособових конструкцій. При створенні перекладу варто врахувати, що текстам юридичного характеру властиве домінування однини над множиною, чоловічого роду над жіночим, теперішнього часу над майбутнім.

Сучасна мова права оперує низкою вимог щодо юридичних термінів, які перекладачеві доводиться враховувати в процесі перекладу. Так, юридичний термін повинен: – відповідати правилам та нормам певної мови; – бути систематичним; – відповідати конкретній дефініції, що орієнтована на певну концепцію; – бути відносно незалежним від контексту; – бути точним; – бути якомога лаконічнішим; – бути спрямованим на максимальну відповідність (у межах певної системи термінів); – бути виразно нейтральним; – бути благозвучним [5].

Англійська мова має розвинуту термінологічну систему для позначення юридичних реалій. Так, для позначення юридичних професій існують терміни, більшість яких є синонімами: lawyer, law agent, jurist, jurisprudent, solicitor, advocate, attorney, legist, legalist, barrister, counsel, counsellor, legal expert, man of law. Найбільш загальний термін – lawyer перекладається як юрист, адвокат, законознавець, правознавець. Широке семантичне поле охоплюють терміни: jurist, jurisprudent, legist, legalist, man of law – які в залежності від конкретної ситуації також перекладаються як юрист, адвокат, законознавець, правознавець. Law agent вживається для позначення будь-якого юриста, за винятком адвоката, а також перекладається як повірений, стряпчий. Складна термінологічна система відображає градацію в межах професії адвоката: advocate – найбільш загальний термін в цьому ряду; solicitor – адвокат, що дає поради клієнту, готує справи, але не має права виступати в судах нижчої інстанції, повірений;

barrister – адвокат, який має право виступати в судах лише вищої інстанції, для нього справи готує solicitor. Counsel і counsellor також вживаються у значенні адвокат, але означають адвоката, який дає консультації, юрисконсульта. Найбільш близьким синонімом цих двох термінів є barrister. Декілька значень має термін attorney, у тому числі й адвокат, однак у першу чергу він вживається для позначення прокурора. Очевидна нестача юридичних відповідників в українській та російській мовах змусила юристів калькувати більшість назв юридичних професій. Так, в українській мові з'явилися терміни солісітер (соліситер), барістер (барристер), атorney (атторней), які, у свою чергу, потребують тлумачення. Отже, очевидним є факт, що юридичний термін буває і багатозначним, незважаючи на те, що однією з вимог до терміна є саме однозначність, адже законодавець повинен дати юридичному термінові одне-єдине визначення, включити в нього всі істотні ознаки, які є регулюючими за характером і мають юридичне значення. Наявність у терміна декількох різних законодавчих дефініцій веде до нечіткості, розпливчастості юридичного регулювання, породжує непорозуміння і помилки.

Найбільш типовою лексичною ознакою юридичної літератури є насиченість тексту спеціальними термінами та термінологічними словосполученнями. Юридичні терміни як мовні знаки, що репрезентують поняття спеціальної, професійної галузі, становлять суттєву складову юридичних текстів і одну з головних труднощів їх перекладу з огляду на їх неоднозначність, відсутність перекладних відповідників (у випадку термінів- неологізмів) та національну варіативність (тобто наявність різних термінів в американському, британському, канадському та інших варіантах англійської мови, що позначають одне й те ж явище, процес, об'єкт тощо). Під терміном звичайно розуміється слово (або група слів), що мають в межах даної галузі або спеціалізації конкретний і єдиний сенс, що виключає будь-яку можливість іншого, що відрізняється від передбаченого автором розуміння або тлумачення. Так, наприклад, приведені нижче слова і групи слів є термінами: judicial authority – судовий орган; court rules – судові прецеденти; cost – судові витрати; paper mill –судовий архів; court briefing – судовий брифінг; crier of court, crier – судовий глашатай; writ – судовий документ; court injunction, prohibitory injunction, injunction, interdict, judicial restraint, writ of injunction, restraining order, injunction – судова заборона. З наведених прикладів видно,

що термін може бути однослівним і складатися з ключового слова, або бути термінологічною групою, до складу якої входить ключове слово або ядро групи, одне або декілька лівих означень, і одне або декілька правих або приєднаних означень, що уточнюють або модифікують сенс терміну. Для успішного проведення дешифровки термінів перекладач повинен добре уявляти загальні принципи термінотворення, знати певний мінімум префіксів латинського і грецького походження, які беруть найбільш активну участь в процесах термінотворення, а також володіти певними навичками практичного застосування цих знань.

Юридичні тексти характеризуються особливим стилем, який відрізняє їх від інших типів текстів. При перекладі таких текстів ця особливість створює додаткові труднощі та проблеми. Серед лексичних труднощів юридичного перекладу В. І. Карабан виокремлює «багатозначність слів (термінів) та вибір адекватного словникового відповідника або варіанту перекладу слова (терміна), особливості вживання загальнонародних слів в юридичних текстах, правильне застосування того чи іншого способу перекладу лексики. визначення межі припустимості перекладацьких лексичних трансформацій, переклад термінів-неологізмів, аббревіатур, псевдоінтернаціоналізми. лексикалізовані форми множини іменників та терміни-омоніми, етноспецифічна лексика і етнонаціональна варіантність термінів, іншомовні слова і терміни в англійських науково-технічних текстах, різного роду власні імена і назви (фірм, установ і організацій) тощо» [2]. До граматичних відмінностей автор відносить особливості граматичної будови мови, форми і традиції письмового наукового мовлення. Так, в англійських фахових текстах значно частіше, ніж в українських, вживаються форми пасивного стану та неособові форми дієслова, дієприкметникові звороти й специфічні синтаксичні конструкції, особові займенники першої особи однини та одночленні інфінітивні й номінативні речення тощо. Основна складність перекладу юридичних текстів, а саме переклад термінів, полягає у розкритті та передачі засобами української мови іншомовних реалій.

На граматичному рівні професійна письмова англійська комунікація юристів характеризується наявністю низки типових конструкцій, зворотів засобів міжфразового зв'язку, що сприяють забезпеченню вираження відповідних комунікативних намірів того хто пише, а також загальної цілісності, логічності та аргументованості висловлювання [3]. Аналіз ряду автентичних юридичних текстів дозволяє стверджувати про функціонування у них таких граматичних одиниць як складні речення з багатьма суряд-

ними та підрядними реченнями, умовні речення різних типів, засоби міжфразового зв'язку, модальні дієслова і вирази, пасивні конструкції, безособові конструкції: *It is strongly felt by many people that capital punishment is the equivalent of judicial murder. Furthermore, the death penalty is seen as savage and an affront to human dignity. The only time that life sentence should be given is when a person is so dangerous that the community is at risk if he or she is let out of prison. According to the Public Order act of Great Britain where 12 or more persons who are present together use or threaten unlawful violence for a common purpose and the conduct of them (taken together) is such as would cause a person of reasonable firmness present at the scene to fear for his personal safety, each of those persons using violence for the common purpose is guilty of riot.*

Таким чином, дослідження деяких лінгвістичних особливостей англословної письмової професійно спрямованої комунікації фахівців юридичного профілю є основою для вміння та навичок, яким необхідно навчати майбутніх юристів у ВНЗ. Для успішної та ефективної професійної діяльності студентів юридичних спеціальностей стоїть завдання розробки належної методики навчання письма англійською мовою.

1. Каніболоцька О. А. Проблема міжкультурної комунікації в процесі вивчення іноземної мови у вищій школі. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия Филология. Социальные коммуникации*. 2010. Т. 23 (62). №1. С. 355–359.

2. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблем. Вінниця: Нова Книга, 2004. 576 с.

3. Кіржнер С. Е. Навчання майбутніх юристів усного професійно спрямованого англійського монологічного мовлення з використанням автентичної відеограми: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання: германські мови». Київ, 2009.

4. Тарнопольський О. Б., Кожушко С. П. Методика навчання студентів вищих навчальних закладів письма англійською мовою. Вінниця: Нова книга, 2008. 288 с.

5. Law. Virginia Evans Jenny Dooley David J. Smith-j.D. Published by Express Publishing, 2011.

5. Sheberstova T. Legal and Linguistic Aspects of Translating Legal Terminology. 2003.

6. Tiesma P. Legal Language. University of Chicago Press. 1999.

9. URL: www.legalglossary.org.